

VERGİ POLİTİKALARI EKONOMİ POLİTİKALARININ NERESİNDE?

İşin içinde para olan her şey ekonomi ile ilgilidir farkında mısınız?

Çoğumuz, ilk bakışta “Vergi”yi sadece devletin kendi harcamaları için piyasadan “para toplaması” olarak algılar, “Aman toplansın toplamasına ama bizden daha az toplansın”, “yerinde kullansın” falan demekle yetiniriz.

Bu bakış tümüyle yanlış bir düşünce sayılmasa da eğer bir benzetmeyle ifade etmek gerekirse; ekonomi kitabının ancak bir kısmının konusuna girer.

Yani dar bir bakış açısıdır.

O kitabın tamamını okur ve yorumunuzu bundan sonra yapacak olursanız; aslında vergi, devletin bir yandan kendi ihtiyacını karşılarken bir yandan da milli ekonomiye müdahale ettiği yani tercihleriyle onu şu ya da bu tarafa doğru yönlendirdiği en önemli alettir.

*

YIL 1923

Çiçeği burnunda devletimiz daha cumhuriyeti ilan etmesine sekiz ay varken ekonomide ne yapılması gerektiğini tartışmak üzere “İzmir İktisat Kongresi”ni toplar.

Bu kongrede büyük Atatürk’ün açılış konuşması müthiştir.

İzmir’de “Banka Han”da toplanan kongreye yurdun her tarafından çeşitli meslek örgütlerini de temsilen 1135 delege katılır.

Bu, “katılımcılık” açısından çok güzel bir şeydir. Ancak katılımdaki ağırlık memleketin ekonomik yapısı gereği tarımsal ağırlıklıdır. Yani delegasyonda toprak sahipleri daha etkindir.

O kongrede toprak sahipleri; Osmanlı’dan beri kendilerinin ağır bir biçimde vergilendirdiğini ve çok kötü bir uygulaması olduğunu ileri sürdükleri “Aşar Vergisi”nin kaldırılmasını

isterler ve kendileri dışında pek çok kesimden temsilciler ve dolayısıyla işçiler, ticaret ve sanayi dahil çok çeşitli “taraf” olmasına rağmen bu istekleri “oy birliği” ile kabul edilir:

Aşar Vergisi kaldırılacaktır.

Oysa o sırada devletin paraya çok ihtiyacı vardır ve vergi gelirlerinin üçte bire yakını tarımdan alınan bu Aşar Vergisi ile sağlanmaktadır.

YIL 1925

Kararın üzerinden ikinci yıl da geçmek üzeredir ve “açık” endişesi ile olacak, hala Aşar Vergisi kaldırılmamıştır.

Yine o günlerde ülkenin doğusunda Şeyh Said isyanı vardır ve bu isyana bazı büyük toprak sahiplerinin de destek verebileceği hesaba katılmalıdır.

Bir olasılıkla, bu tepkileri de azaltmakta yararı olacağı için konu “müstaceliyet arzettiği” yani acelesi bulunduğu kaydıyla gündeme alınır ve Aşar Vergisi 1926 yılından itibaren yürürlüğe girmek üzere kaldırılır, yerine onu andıran ama uygulamada pek ağırlığı görülmeyecek olan “Mahsulat-ı Arziye” yani Tarımsal Ürün Vergisi getirilir.

YIL 1949

Türkiye, bu tarihe kadar bir kısmı Osmanlıdan devralınan çeşitli vergilerle ama ekonominin asıl ağırlığı olan tarımı vergilendirmeden gelmiştir o günlere. Dolayısıyla, sanayii zayıf, yüzde doksanı tarıma dayalı bir ekonomide tarım da vergilendirilmeyince aslında büyük bir parasal sıkıntısı vardır hükümetlerin.

Ülkenin sanayi yatırımlar ve kalkınması için bir yandan da dışarıdan gelecek kredilere bel bağlanmıştır.

1947’de Başbakan Hasan Saka Meclis’te okuduğu Hükümet Programında şöyle söylemektedir:

“Arkadaşlar, memleketimizde muazzam toprak üstü ve altı servet kaynaklarımızı ve imkânlarımızı ihmal ederek esasen fakir olan milletin ödediği vergilerle istikraz ve emisyon yollarıyla büyük sanayi kurmağa kalkışmakta isabet olmadığını teslim

etmek lâzımdır.”

Aynı görüş ve düşünceler, benzeri cümlelerle 1946 ve 1949 yıllarında başbakan olarak kendi hükümet programlarını açıklayan Recep Peker ve Şemsettin Günaltay tarafından da dile getirilmiştir.

İşte bu koşullarda “en iyi vergi kanunu, en gelişmiş ekonomideki vergi kanunudur” düşüncesi ile gidilir ve daha 1915’lerde bile dünyanın başta gelen sanayileşmiş ülkelerinden olan Almanya’nın uyguladığı üç büyük vergi kanunundan esinlenilerek “Gelir” “Kurumlar” ve “Vergi Usul” Kanunları alınıp 1950 yılından itibaren uygulanması kabul edilir. Bu değişiklikleri yapan ekibin iki mimarından biri Alman asıllı Profesör Dr. Fritz Neumark’tır.

Burada iki konu dikkat çekicidir:

Birincisi: Tarım, Almanya’da olduğu gibi bizde de vergi dışı bırakılmıştır.

İkincisi: Ancak bir sanayi ekonomisinde doğru sonuç alınabilecek vergiler, o sıralar çok cılız bir sanayii olan Türkiye’ye uygulanacaktır.

Alınacak sonuç bellidir: Olmayan sanayiden vergi geleceğini düşünüp ekonomisinin yüzde doksanı tarımla uğraşan bir yapıda tarımın vergi dışı bırakılmasıyla beklenen vergi toplanamayacak, vergi toplanamadığı için sanayileşme için gereken kaynak bulunamayacak, bulunmayan kaynak tam da o yıllarda yani 1946-1950 yıllarında başta Avrupa olmak üzere Dünya’ya düzen vermeye niyetlenip kurdurduğu kurumlarıyla bunu sağlama gayretinde olan bir ülkeden borç ve ekonomik tavsiyeler alınarak karşılanmaya çalışılacaktır.

YIL 1960

Ortalık karışıktır, devlet bir türlü kendine yetecek vergi gelirini sağlayamamaktadır. Yeni yönetim bu işe çözüm bulup 1959’da başlatılan reformu hem islah etmek hem şartların gerektirdiği yenilikleri düzenlemek üzere bir “Vergi Reform Komisyonu” kurar ve bu komisyon da ülkenin vergi politikalarını sürekli izlemek ve gerekli düzenlemeleri

önermek üzere çalışmalarına başlar.

Yapılan ilk büyük iş, 1925 ve 1949'da vergi dışı bırakılan tarımı yeniden vergilendirmeye karar vermektir. Bu arada, bir tarım ekonomisi olan Türkiye, 1925'ten bu yana aradan geçen 37 yıl içerisinde tarımdan vergi almayarak büyük bir imkânı elinden kaçırmıştır.

Hükümet, Türkiye'nin kalkınması için vergi düzeninin ne olması gerektiği konusunda bir çalışma yapıp kendisine rapor hazırlaması için Macar asıllı ünlü iktisatçı Prof. Dr. Nicholas Kaldor'u çağırır.

1960 tarihli raporunda Kaldor, tarımın Gelir Vergisi sistemi içerisinde vergilendirilmesini yanlış ve yetersiz bulur ve onun yerine "her bölgenin ve her arazi tipinin ortalama verimine göre standart bir vergi alınmasını" önerir. Tarımdan bu şekilde toplanan vergi boş arazi bıraktırmayarak üretimi zorlayacak, artan üretim sanayie kaynak aktarmaya yarayacaktır.

Ancak o günün dengeleri içinde bu öneri kabul görmez.

YIL 1970

Daha önceki 1959 Reformunun mimarlarından Prof. Dr. Fritz Neumark, İstanbul'da "Türk Vergi Sisteminin Ekonomik Gelişme üzerindeki Etkileri" konulu bir konferanstadır. Şu sözler de ona aittir:

"Gelişmekte olan ülkeler", gelişmişleri aynen taklit edeceklerine, onların uyguladıkları mali tedbirleri ve metotları kendi ekonomik ve sosyal çerçevelerinin tayin ettiği özel ihtiyaçlarla ve ihtiyaçların giderilmesi imkanlarıyla telif etmelidirler (uyumlaştırmalıdır)"

Şimdi anlaşılmaktadır ki, Türkiye daha 1925 yılında o ilk düğmeyi yanlış iliklemiş ve sanayileşmesine imkân yaratacak tek kaynak olan tarımı önce vergi dışı bırakmış, daha sonra yine yanlış bir seçimle verimsiz bir vergilemeye tabi tutmuş, sanayileşmeye ayıracağı kaynağı yaratamadığı için de kalkınmayı dışarıdan sağlanacak kredilere ve yabancı yatırımlara bağlamıştır.

YIL 2022

Türkiye, giderek artan dış borcunu “dengeleyebilme” değil, faizini de üstlenerek yenileme imkânı daralmış bir haldedir. Topladığı vergiler bütçe giderlerini karşılamaya yetmemektedir. Bayındırlık, sağlık, eğitim ve benzeri pek çok hizmet kamu hizmeti olmaktan çıkarılıp piyasaya devredilmiştir. Tarımsal üretim düşmüş, köylü şehirlere göçmüş, gıda ithal malı olmuştur.

Peki, daha 1925’lerde N. Kaldor’un dediği gibi tarım vergi dışı bırakılmak yerine iyileştirilerek kullanılsa ve tarımsal üretim bu vergi yoluyla yönlendirilseydi, sanayi için gerekli kaynak dışarıdan aranmak yerine buradan sağlansaydı bu günkü ekonomik tablo yani bir taraftan dış borçlanma, bir taraftan bütçe açıkları, bir taraftan gıdada dışarıya bağımlılıkla karşı karşıya kalabilir miydik?

Vergi politikamızdaki daha 1925’lerde, 1949’larda o yanlışlar yapılmıyorsa, şimdi içinde bulunduğumuz bu ekonomik tablo ile karşılaşır mıydık?

Hatta bu gün bile bir kere daha düşünmeliyiz:

Acaba vergi politikaları sadece bütçeye gerekli olan paraları “toplamak” mıdır yoksa “üretimi yönlendiren ekonomi politikaları” mı olmalı?

Not: Yazıda “tarımın vergilendirilmesinde” kastedilen elbette küçük çiftçinin değil, geniş toprak sahiplerinin tarımıdır. Kaldor, büyük toprak sahiplerinin; tarımsal üretimi arttırmaktan ziyade geniş toprak mülkiyetlerini muhafaza etmek endişesinde oldukları için üretime yeteri kadar önem vermediklerini söyler. Ona göre, onlara salınacak vergiler, en azından o ekilmemiş toprakların vergilerini karşılayabilmek için kendilerini boş topraklar üzerinde de üretime zorlayacaktır.